

РОЗДІЛ I

ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ОСВІТИ

УДК 37.013(73)

Н.М. Бідюк

Хмельницький національний університет

ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕНТРІВ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ЗНАНЬ ДЛЯ БЕЗРОБІТНИХ У СИСТЕМІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ США

У статті розглядаються особливості професійної освіти безробітних у ленд-грант університетах США. Особлива увага приділяється провідним напрямом діяльності спеціальних підрозділів університетів – Центрів розповсюдження знань, які надають освітні послуги різним категоріям дорослого населення, у тому числі й безробітним.

В статье рассматриваются особенности профессионального образования безработных в ленд-грант университетах США. Особое внимание уделяется ведущим направлениям деятельности специальных подразделений университетов – Центров распространения знаний, которые предоставляют образовательные услуги разным категориям взрослого населения, в том числе и безработным.

The article deals with the peculiarities of unemployed persons professional education of the unemployed at US land-grant universities. Special attention is given to the work of special university units – Extension Centers which offer education service to different classes of adults including the unemployed.

Постановка проблеми. У загальному комплексі проблем, пов'язаних із переходом до ринкової економіки, актуальною є проблема формування системи надання освітніх послуг різним соціальним групам населення, зокрема безробітним або громадянам, які тимчасово не працюють, з метою їх подальшого працевлаштування.

Активна частина дорослого населення, у першу чергу молодь, починає розуміти необхідність професійної спеціальної підготовки з дефіцитних професій, які користуються попитом на ринку праці. Це впливає на поведінку безробітного населення та сприяє прагненню до підвищення кваліфікації та перепідготовки, формуванню здатності та готовності до зміни професії, а також розвитку творчої активності особистості.

У цьому контексті становить інтерес досвід надання освітніх послуг дорослому населенню в країнах із низькою часткою безробітних і високим

розвитком економіки, науки й техніки. На наш погляд, досвід США заслуговує на ретельне вивчення і ґрунтовний аналіз з метою запозичення його перспективних ідей в умовах розбудови соціальної політики будь-якої країни (у тому числі й України), яка прагне досягти кращих світових зразків.

Аналіз актуальних джерел. Система освіти США завжди була предметом уваги вітчизняних та закордонних науковців. На початку ХХ століття в педагогічній літературі з'явилися праці, у яких досліджувався процес становлення та розвитку освіти у США. Педагоги намагалися відтворити та проаналізувати реальний стан американської освіти. Окремі аспекти теорії та практики навчання стали предметом досліджень В. Вілера, І. Герда, Є. Кагарова, Є. Ковалевського, П. Міжуєва, М. Сперанського тощо. Особливо цінними були наукові дослідження відомих учених-дидактів Б. Жадовського, Б. Ігнат'єва, Л. Левіна, З. Малькової, П. Мінченко, О. Янжул тощо. На сучасному етапі велике значення мають дослідження А. Алексюка, В. Жуковського, М. Євтуха, Т. Кошманової, О. Літвінова, С. Романової, О. Сухомлинської, у працях яких висвітлені загальні положення щодо формування цілісності системи освіти у США, а також проаналізовані та розкриті нові методи навчання у педагогіці США та їх вплив на розвиток вітчизняної практики, визначені головні тенденції формування змісту освіти. Для вивчення проблеми становлення та розвитку теорії і практики навчання в американській освітній системі вагомими є дослідження відомих американських педагогів Дж. Адамса, А. Бойдстона, В. Брікмана, Дж. Гутека, Дж. Дьюї, Р. Коуена, Р. Раска, С. Холла та інших.

Аналіз оригінальних наукових джерел показав, що майже кожен вищий навчальний заклад США має у своїй структурі підрозділи, які займаються наданням освітніх послуг різним категоріям населення, у тому числі безробітним.

Метою статті є аналіз провідних напрямів діяльності досить популярних підрозділів – Центрів розповсюдження знань, які входять до структури ленд-грант університетів США.

Виклад основних положень. Історичні факти свідчать, що Центри розповсюдження знань були створені в американських університетах у 1914 році відповідно до Закону Сміта-Левера. Метою діяльності перших Центрів була організація популярних лекцій, заочних курсів, практичних занять, які

університети організовували для фермерів з метою надання та поширення інформації про останні технології у сільському господарстві [3, 156]. Первинно цей підрозділ університету мав назву «Спільний Центр розповсюдження знань», який виник на основі спільної діяльності та розподілу фінансових коштів на розвиток освіти федеральним урядом, урядом штату й округу. Сорок років поспіль у 1954 році ленд-грант університети кожного штату ухвалили рішення про створення своїх автономних Центрів розповсюдження знань.

Сьогодні провідною метою роботи Центрів є допомога всім категоріям населення, у тому числі безробітним, знайти способи допомогти самим собі у подоланні психологічного бар'єру у разі втрати роботи, а також донести як базові знання, так і новітні досягнення сучасної науки й техніки у всіх сферах американського суспільства з метою підвищення кваліфікації фахівців, які знаходяться під ризиком звільнення. Таким чином, ідея створення Центрів полягала в тому, щоб підвищити рівень освіти й інформаційного забезпечення людей, які не мають можливостей відвідувати університет або інші навчальні заклади і таким чином підняти продуктивність країни, зміцнити соціальні та міжнародні зв'язки.

Стратегічними напрямками діяльності Центрів є такі:

- надання можливостей здобуття базової вищої освіти;
- здійснення додаткової професійної підготовки і перепідготовки;
- запровадження широкого спектра програм загальнокультурного рівня для всіх категорій населення й фахівців різних професійних галузей.

Центри є своєрідною «сполучною ланкою» між університетом і дорослим населенням штату, оскільки у великих містах штатів є підрозділи Центрів розповсюдження знань, де працюють адміністратори, які займаються вивченням освітніх потреб населення регіону, розробляють програми відповідно до потреб ринку праці, доводять до населення інформацію про наявні програми, реалізують ці програми на місцях.

Співробітниками регіональних Центрів розробляється річний план роботи, який передається в головний офіс. Пропозиції та перспективи розвитку регіональних Центрів розглядаються й аналізуються фахівцями університету, і на їх основі розробляються перспективні напрями діяльності Центрів на рівні штату. У разі виявлення нової, невивченої проблеми до її розв'язання запрошуються провідні фахівці, учені університету. Далі ці плани подаються на федеральний рівень, аналізуються групами експертів і відповідно,

розробляються стратегічні плани з пріоритетних напрямів діяльності таких Центрів у країні.

Діяльність Центрів ленд-грант університетів заснована на таких принципах:

- охоплення всього штату, як результат інтеграції та координації діяльності всіх кампусів університету;
- добір висококваліфікованого професорсько-викладацького і допоміжного технічного персоналу;
- спрямування зусиль на розв'язання практичних завдань і досягнення конкретних результатів;
- упровадження й ефективне використання інформаційних технологій у навчальному процесі;
- постійний розвиток Центрів з метою досягнення високої якості навчання [1, 86 – 87].

Специфічними особливостями Центрів є їх територіальне наближення до місця проживання безробітних, висока мобільність, здатність швидко реагувати на зміни в усіх сферах американського суспільства, трансформація та розробка нових освітніх програм відповідно до потреб суб'єктів навчання.

Зауважимо, що саме Центри розповсюдження знань виступають адаптивною освітньою ланкою у розв'язанні проблем психологічної адаптації безробітних. Досвідчені фахівці Центрів не лише доводять до безробітних інформацію про освітні програми, а й здійснюють діагностику індивідуальних пізнавальних здібностей слухачів, психологічні тренінги, сприяючи підвищенню самооцінки, мотивації до навчальної діяльності, збільшенню інформаційних потреб потенційних студентів. Як правило, безробітних ознайомлюють з освітніми стратегіями, формами отримання освіти й організації навчання, навчально-методичним забезпеченням, плануванням навчального часу, можливостями кар'єрного росту. Допомога у психологічній адаптації безробітних до освітнього середовища є одним з найважливіших факторів їх успішного навчання й ефективної реалізації освітньої програми.

Після періоду психологічної адаптації починається етап організації навчального процесу, де головна увага концентрується на спільних підходах обох сторін (викладачів і безробітних) до навчання, побажаннях безробітних, урахуванні їх психофізіологічних, соціально-психологічних та інших

особливостей. Так, основними формами організації навчальних занять є індивідуальні консультації (з наставником або у віртуальному режимі), а також групові заняття (семінари, колоквиуми, тренінги тощо), де групи поділяються на корпоративні (фахівці фірм, які знаходяться під ризиком звільнення), фронтальні (аудиторія на лекції), інтегровані (студенти різного віку та підготовки), професійні тощо.

Таким чином, безробітні мають можливість вибору моделі навчання у цілому і форми організації занять зокрема. Це може бути навчання за індивідуальним графіком, робота у групах, що дає можливість обміну життєвим і професійним досвідом, а також відвідування лекцій і практичних занять як традиційні форми навчання.

Великою популярністю користуються тренінги, які є особливою формою навчання, відмінною від традиційної, оскільки учасники тренінгу навчаються на основі використання власного досвіду, беручи участь у спеціально змодельованих ситуаціях. Такі тренінгові програми є корисними й актуальними для осіб, які знаходяться під ризиком звільнення. Провідною метою таких тренінгів є удосконалення професійних навичок; забезпечення позитивного впливу на мотивацію фахівців; надання можливості отримання нової інформації щодо роботи, яку виконують; об'єднання колективу; оздоровлення психологічного клімату.

Цікавою формою організації навчання є заняття під назвою «Lunch and Learn», які проводяться на свіжому повітрі в неформальних умовах. Під керівництвом консультанта студенти діляться своїм досвідом, обговорюють проблеми, прагнучи спільно дійти до їх правильного розв'язання [2].

Як уже зазначалося, крім отримання базової освіти, для безробітних фахівців, які вже мають вищу освіту, у Центрах запроваджені програми додаткової професійної освіти, а саме:

- підвищення кваліфікації, спрямоване на забезпечення нової якості виконання працівником професійних функцій;
- професійна перепідготовка, що передбачає засвоєння освітніх програм для виконання нового виду роботи або групи робіт, а також можливість змінити напрям професійної діяльності на основі вже отриманої раніше кваліфікації.

Загальною характеристикою вищезгаданих видів додаткової професійної освіти є той факт, що учасники програм не виходять на новий освітній рівень, з точки зору освітніх щаблів. Після закінчення навчання їм видається документ

про успішне проходження програми навчання.

Таким чином, для безробітних слухачів, а також для осіб, які знаходяться під ризиком звільнення, у Центрах є різні можливості залучитися до форм неперервної професійної підготовки на курсах підвищення кваліфікації або програмах перепідготовки кадрів. Це дозволяє фахівцям швидше адаптуватися до зростаючих вимог, до необхідного рівня професійної компетентності, нововведень у професійній сфері й отримати нову спеціальність (якщо це необхідно). Зміст освітніх програм неперервної професійної підготовки відповідає певним вимогам. Він є відкритим (не має обмежень щодо обсягу інформації), індивідуалізованим (орієнтованим на інтереси і потреби конкретних людей), практично спрямованим (інтегрованим у реальне життя).

Третій напрям освітньої діяльності Центрів Розповсюдження Знань реалізований у програмах загальнокультурного розвитку (освітнього дозвілля), які виступають як засіб:

- відпочинку учасника програми для відновлення життєвих сил, здоров'я, поліпшення самопочуття;
- інтелектуального розвитку, підвищення рівня писемності, отримання додаткових знань;
- творчої самореалізації та самовираження людини.

Метою таких програм є забезпечення всебічного розвитку та загальної культури особистості. Зміст програм ґрунтується на соціально-психологічному, суспільному та творчому компонентах.

Вагомий інтерес у межах вищезазначених програм становить програма підготовки майбутніх лідерів. Вона дає можливості розвинути лідерські якості, набути навичок управління людьми й уміти використовувати їх в особистому, професійному і суспільному житті. Тематика занять включає вивчення психологічних особливостей особистості, теорії та практики спілкування, основ управління, способів розв'язання суспільних завдань. Зауважимо, що розробка й активна реалізація цієї програми підтримується на всіх рівнях влади, оскільки, за оцінкою фахівців, випускники цієї й подібних програм стали надалі гідними громадянами США, справжніми лідерами, здатними розв'язувати суспільні проблеми будь-якого масштабу.

Головними пріоритетами програм особистісного росту є успіх тих, хто цінує власний розвиток і вважає його способом життя. Наприклад, Центр

розповсюдження знань університету Міссурі пропонує низку подібних програм, серед яких нашу увагу привернула програма боротьби та подолання стресових ситуацій у разі втрати роботи [4]. Опинившись у такому стані, люди втрачають себе, відчувають себе неспроможними в особистісному і професіональному аспектах, унаслідок чого знижується їх самооцінка. Усе це може перешкодити пошуку нового місця роботи. Фахівці надають психологічну підтримку учасникам програми, допомагають їм об'єктивно проаналізувати ситуацію втрати роботи, можливі помилки і спільно зі слухачем знайти правильні шляхи виходу із ситуації. Це дозволяє учасникові програми підвищити власний рівень самооцінки, а в результаті, кардинально вплинути на свої здібності, досягти мети і бути конкурентоспроможним на ринку праці й у реальному житті.

Слід зазначити, що у США програми особистісного росту користуються великою популярністю, тоді як в Україні на ринку освітніх послуг кількість таких програм обмежена, оскільки практично не створені умови для їх активного впровадження.

Вартими уваги є хобі-програми, які забезпечують навчання будь-яких ремесел для побутового життя. Як правило, це різні курси з оволодіння основами живопису, мистецтвом фотографії, садівництва, ремонту й будівництва житла, іноземними мовами, комп'ютерною грамотністю тощо.

Важливою умовою успішності навчання є вибір адекватної до навчальних завдань технології навчання, тобто форм, методів, засобів досягнення очікуваних результатів. Успішна реалізація освітніх програм Центрів зумовлена такими чинниками:

– розробкою програм відповідно до потреб населення та ринку праці з метою залучення більшої кількості безробітних та інших категорій дорослого населення до навчання в університеті;

– застосуванням маркетингових досліджень для вивчення ринку, потреб населення, виробників, підприємств штату й усієї країни в цілому;

– відкритим доступом до освітніх програм незалежно від статі, раси, віку, соціального статусу, фінансового становища тощо;

– контролем якості навчання;

– навчанням на основі наукових знань (Центр є не лише осередком навчання, а й центром наукових досліджень як для викладачів, так і для слухачів програм);

– досягненням академічних успіхів безробітних (володіння необхідними знаннями, уміннями і навичками, що сприятимуть прийняттю правильних рішень, впливатимуть на духовний стан, сімейні стосунки, розвиток бізнесу, суспільства, покращання якості життя як окремих громадян, так і всієї країни в цілому);

– застосуванням технологій дистанційної освіти (акцент на самоосвіті як систематичній навчальній діяльності, на самостійному пошуку відповідей і правильних рішень на основі впровадження у навчальний процес нових інформаційних технологій).

Зазначені вище чинники забезпечують виконання основної місії Центрів – надання можливостей не лише безробітним, а й всім категоріям населення отримати необхідні знання, уміння і навички завдяки різним формам освіти й організації навчального процесу.

Висновки. Отже, активна освітня діяльність Центрів розповсюдження знань, що спрямована на надання та забезпечення якісних освітніх послуг усім категоріям населення на основі гнучкості й адаптації освітніх програм, а також орієнтації на потреби суспільства та сучасного ринку праці, дає підстави стверджувати, що такі Центри є ефективним та дієвим структурним механізмом у системі університетської освіти США.

ЛІТЕРАТУРА

1. Petersen R. University of Adult Education / R. Peterson. – N.Y.: Harper & Brothers, 1960. – 290 p.
2. Public Policy Research Center in University of Missouri [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://pprc.umsl.edu/base pages/end/lunch_learn](http://pprc.umsl.edu/base%20pages/end/lunch_learn).
3. Rudolph F. The American College and University. A History / F. Rudolph. – The University of Georgia Press, 1990. – 477 p.
4. University of Missouri Extension. Career Transition [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://outreach.missouri.edu/career options/transition](http://outreach.missouri.edu/career_options/transition).

УДК 378.1.014.5+378.147:811

С.В. Вербицька
*Сумський державний
педагогічний університет*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОЇ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються два основні аспекти інтернаціоналізації вищої освіти. Звертається увага на пріоритетність внутрішньої інтернаціоналізації за умов